

REKABET FORUMU

HUKUK-EKONOMİ-POLİTİKA

Mayıs 2019, Sayı: 126

Rekabet Derneđi, 20 Mayıs 2004 tarihinde kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. Derneđin amacı Türkiye’de rekabet ortamının ve rekabet kùltürünün gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Bu dergide ileri sürülen görüşler yazarlarına ait olup Rekabet Derneği’ni bağlayıcı değildir.

Web: www.rekabetderneği.org

EĞİTİM SİSTEMİNİN PERFORMANSINI ARTTIRMADA REKABET ORTAMININ VE KÜLTÜRÜNÜN ROLÜ

Prof. Dr. Erdal Türkkkan (erdalturkkan@hotmail.com)

Türkiye’de eğitim sisteminin etkin bir biçimde işlemediği ve yeni nesillerin ekonominin ve küresel gelişmelerin gerekli kıldığı yeni donanımlara sahip olmasını sağlayamadığı konusunda bir görüş birliği var. Bu açıdan Milli Eğitim Bakanlığı’nın kalıcı bir reform yapma hazırlığı içinde olduğu da biliniyor. Burada karşımıza çıkan soru, mevcut siyasi ve iktisadi koşullar muhafaza edilerek yapılacak eğitim reformu ile sistemin beklenen performansı gösterip gösteremeyeceği. Burada mevcut siyasi iktisadi ve toplumsal koşullar içinde iki husus önem kazanmaktadır. Bunlardan birincisi siyasi ve iktisadi alanda adil rekabetin düzeyi, ikincisi de toplumun duyarsız kaldığı rekabet kùltürünün eğitim sürecinde nasıl kazanılabileceğidir. O halde cevaplanması gereken birinci temel soru, ekonomide ve siyasette adil rekabetin sağlanamadığı bir ortamda sadece eğitim sisteminde yapılacak değişikliklerin ne ölçüde başarılı olabileceğidir. İkinci soru ise rekabet süreçlerinin gerektirdiği temel değer ve davranışların yani geniş anlamda rekabet kùltürünün eğitim sistemine nasıl ve hangi aşamada entegre edilebileceği konusudur. Şüphesiz her iki soru da çok kapsamlıdır ve tek başına ele alınmayı gerekli kılmaktadır. Ancak bu yazının amacı, eğitim sisteminin performansının arttırılmasında rekabet ortamının ve rekabet kùltürünün rolünü ana unsurlarıyla ele almaya çalışmak olacaktır.

Rekabet Ortamının ve Kùltürünün Temel Gereklilikleri

Sözü edilen soruları ele almadan önce bir ülkede rekabet ortamının ve rekabet kùltürünün gelişebilmesi için olmazsa olmaz koşulların neler olduğu üzerinde kısaca durmak yararlı olacaktır.

Şüphesiz ekonomide ve siyasette adil rekabetin en önemli koşulu, iyi tanımlanmış ve garanti altına alınmış (etkin biçimde korunmuş) olan bir özgürlük ortamının varlığıdır. Adil, rekabet, ancak özgürce ve kendi iradesi ile karar verebilen insanların oluşturduğu toplumlarda ortaya çıkabilen bir olgudur. Devletin yaptığı özgürlüğü kısıtlayıcı düzenlemeler ancak, aynı veya başka özgürlüklerden başkalarının da yararlanmasının engellenmesi açısından anlamlı olabilir. Özgürlükler, yaratıcılığın, girişimciliğin, çalışkanlığın, yeni koşullara uyum kabiliyetinin ve topluma

en verimli ve etkin biçimde bütünleşebilmenin, yani bireylerin toplumsal işbölümünde en verimli ve uygun yeri almasının temel aracıdır. Şüphesiz toplumsal geleneklerin ve göreneklerin getirdiği özgürlük sınırlamaları da söz konusu olabilir. Bu açıdan toplumun eğitim düzeyi ve standardı büyük önem kazanmaktadır. Bu nedenle eğitimin temel amacı da özgür ve bireysel irade ile hareket edebilen ve başkalarının özgürlüğüne saygılı bireyler yetiştirmektir. Burada özgürlük kavramını, mülkiyet özgürlüğünden akit özgürlüğüne, düşünce ve ifade özgürlüğünden, toplantı ve gösteri yapma ve örgütlenme özgürlüğüne, seçme ve seçilme özgürlüğünden, örgütlenme özgürlüğüne kadar en geniş kapsamda ele almak gerekmektedir. Çünkü tüm bu özgürlükler, birbirini tamamlar niteliktedir ve tek başına anlamlı değildir.

Adil rekabetin olmazsa olmaz nitelikteki diğer koşulu, bireylerin kendilerini hukuk güvencesi altında hissetmeleri ve gerek başka bireylerden gerekse de devletten kaynaklanan özgürlüğü kısıtlama girişimlerine karşı hukuk şemsiyesinden tam olarak yararlanabileceklerine inanmalarıdır. Bazen bir toplumda tek bir adaletsiz karar bile, bireylerin kendilerini güvence altında hissetmelerini engellemeye yeterli olabilmektedir. Bu nedenle kısmi adalet değil, tam adalet esastır.

Nihayet adil rekabetin bir başka koşulu, adil rekabeti kolaylaştıran ve koruyan belli düzenlemelerin yapılmasıdır. Bu açıdan ekonomik alanda rekabet ihlallerini gözeten ve cezalandıran bağımsız bir rekabet otoritesinin, bağımsız ve etkili bir kamu ihale kurumunun ve diğer sektörel düzenleyici kurulların varlığı önem kazanmaktadır. Diğer taraftan siyasi alanda da, gerek seçim sürecinde, gerekse seçimler sonrasında adil rekabet koşullarının yerine getirilip getirilemediğini denetleyen ve uyumsuzlukları müeyyideye tabi tutan bağımsız kurumların varlığı önem kazanmaktadır. Bu açıdan Yüksek Seçim Kurulu'nun ve Radyo Televizyon Kurumu'nun rolü belirleyici niteliktedir.

Ekonomide ve Siyasette Adil Olmayan Rekabet Ortamının Eğitim Performansına Etkisi

Ekonomide ve siyasette adil rekabetin sağlanamadığı bir ortamda eğitim sistemi açısından iki önemli sorun ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi eğitimde başarı sağlama motivasyonu, diğeri de liyakatsiz seçimlerin eğitim sistemi üzerine etkileri ile ilgilidir.

a) Eğitimde Başarma Motivasyonu Yetersizliği

Ekonomide ve siyasette adil rekabet ortamının sağlanamadığı bir ortamda eğitim gören bireyler, yükselmek ve başarı sağlamak için öğrenmenin ve güçlü ve yararlı donanımlar elde etmenin bir çözüm olmadığını çok hızlı bir biçimde anlayacaklardır. Çünkü onlar, ekonomide ve siyasette adil rekabetin sağlanamadığı bir ortamda en iyi donanımlı ve bilgili kişilerin nasıl dışlandığını, belli bir siyasi görüşe, belli bir kimliğe sıkı sıkıya bağlananların, koşulsuz itaat edenlerin, daima güçlüden yana olanların, vaktini iyi iş yapmak yerine yaranma ve dalkavukluğa tahsis edenlerin nasıl en yüksek makamlara kolaylıkla gelebildiğini göreceklerdir. Özellikle çocuklar ve gençler, neden en iyi gazetecilerin, yazarların, bilim insanlarının mahkeme kapılarında süründüğünü, donanımlı ve kişilikli girişimcilerin ve politikacıların siyasetten ve ekonomiden en sert şekilde dışlandıklarını anlamakta zorluk çekseler bile, eğitim düzeyinin ve iyi donanımın işe yaramadığını aksine, insanların acı çekmesine vesile olduğunu mutlaka keşfedeceklerdir. Bu keşif, öğrencileri giderek eğitimde başarı sağlama ve yeni donanımlar elde etme motivasyonundan uzaklaşmaya itecektir. Bu koşullarda teknik olarak ne kadar iyi bir eğitim sistemi ortaya konulursa konulsun, bu sistemin beklenen performansı sağlaması mümkün olmayacaktır.

b) Liyakat Esasına dayanmayan Tercihlerin Yan Etkileri

Ekonomide ve siyasette adil rekabetin sağlanamadığı bir ortamda, en stratejik mevkilere bile düşük donanımlı ve eğitimli kişilerin getirilmesi, yani liyakati göz ardı eden bir negatif seleksiyonun yaşanması kaçınılmazdır. Üst makamlara gelen liyakatsiz kişilerinin üç karakteristik davranış gösterdikleri gözlenmektedir. İlk olarak liyakatsiz kişilerin eğilimi, kendi emrinde çalışan kişilerin mutlaka kendilerinden daha düşük bir eğitim ve donanıma sahip olmalarını sağlamak ve bu şekilde geleceklerini garanti etmektir. Düşük eğitimli ve kısıtlı donanıma sahip olan yöneticilerin, çok zorunlu durumlarda ancak, kesin itaat ve biat kültürünü benimsemiş kişileri istihdam ettikleri yaygın ve evrensel bir gerçektir. Liyakatsiz kişilerin ikinci temel güdüsü, çevrede kendisinden daha iyi olan kimler varsa onları sistemin dışına itmektir. Liyakatsiz bir gazete genel yayın yönetmeninin ilk işlerinden birisi, kendisinden iyi olan herkesi sistem dışına atmaktır. Liyakatsiz kişilerin üçüncü davranışsal özelliği, uzmanlaşmaya dayalı bilgi edinme süreçlerini tahrip ederek, iş başında bilgi ve liyakat kazanmaya imkan veren mekanizmaları yok etmektir. Tüm bu davranışların sadece eğitim ve öğretim sürecinde değil, iş başında da öğrenme ve donanım sahibi olmayı caydıran etkiler yaratması kaçınılmazdır. Nihayet rekabet ortamında eğitim görmemiş ve yaşamamış eğitimcilerin yapacakları eğitimin de rekabet kültüründen çok nefreti, kini ve düşmanlıkları besleyen bir mahiyet kazanması olasığı çok yüksektir.

Eğitim Sürecinde Rekabet Karşıtı Değerlerin Ön Plana Çıkmasının Eğitim Performansına Etkileri

Adil rekabet ortamı dışında önem kazanan ikinci husus, eğitim ve öğretim süreçlerinde öğrencilerin rekabet karşıtı değerlerle donatılması ve rekabet kültürünün gelişmesine imkan veren olgu ve değerlerle tanışma imkanının sınırlı tutulmasıdır. Bu açıdan birkaç husus önem kazanmaktadır.

İlk olarak hem eğitim camiasında hem de ailelerde öğrencilerin yarışmaya sokulmasına karşı adeta bir alerji vardır. Bu yaklaşım, öğrencilerin bir “yarış atı olarak görülmemesi” gerektiği düşüncesi ile ifade edilmektedir. Bu görüş öğrencilerin sürekli olarak test sınavlarına hazırlanarak ileri aşamalara geçebilmesi durumuna karşı haklı bir tepki niteliğindedir. Diğer taraftan eğitimde rekabet karşıtı görüşler, öğrenciler arasındaki sosyo- kültürel farklılıkların çok derin olmasından da kaynaklanmakta, eşit olmayan güçlerin yarışmasının negatif sonuçlar verebileceği düşünülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, yarışmacı yaklaşımın öğrencileri sürekli sınava hazırlama olgusundan çok farklı bir anlam taşıdığıının anlaşılmasıdır. Eğitimde rekabet anlayışının uygulanması sürekli sınavlar yapmaktan değil, her öğrencinin kendi yetenek ve nispi üstünlüklerini tanımasına imkan veren çok sayıda yarışma pistinin oluşturulmasından geçmektedir. Şayet her okulda her öğrenci, haklı bir birinciliğe sahip olabileceği bir alanda yarışıp kendisini gösterme ve deneme imkanı bulabiliyorsa bu alanda ideale ulaşılmış demektir. Ancak en azından her öğrencinin ilk üç-dört sıradan birisini kazanabileceği bir yarışma ortamı zenginliğine ulaşılması esastır. Daha iyi resim yapmaktan daha iyi şarkı okumaya, daha hızlı koşmaktan daha yüksek atlamaya, daha iyi dans etmekten daha iyi rol yapmaya, daha doğru okumaktan daha iyi yazı yazmaya, daha iyi ekspoze yapmaktan daha iyi proje yapmaya kadar... kadar binlerce alandan birisinin her bir öğrenciye daha fazla şans tanınması söz konusudur. Bu çerçevede seçmeli derslerin ve ders dışı faaliyetlerin zenginliği büyük önem kazanmaktadır.

İkinci olarak, eğitimin rekabet kùltürünün gelişmesine katkı sağlayabilmesi için öğrencilerin eğitim sürecinin hiçbir aşamasında kin, nefret, veya düşmanlıkları besleyen derslerle tanışmaması gerekmektedir. “Dindar ve kindar nesil yetiştirme” hedefi bu açıdan en önemli tehdidi oluşturmaktadır. Diđer taraftan öğrencilerin içinde yaşadıkları dünyayı sorgulamaktan uzak tutacak, dışlama duygusunu güçlendiren, kapsama duygusunu zayıflatan öğretilerden uzak tutulması da büyük önem kazanmaktadır.

Üçüncü olarak temel derslerin öğrencilerin evrensel düzeyde ön plana çıkmış olan yeteneklerin gelişmesini destekler nitelikte olması gerekmektedir. Bu açıdan da matematik, dil öğrenimi ile birlikte vazgeçilmez unsurlar niteliğindedir. Psiko-motor yeteneklerin geliştirilmesi de evrensel düzeyde önem kazanan bir husustur. Proje hazırlama, ekip halinde çalışma bilgi ve yetenekleri de altı çizilmesi gereken hususlardır.

Nihayet öğrencinin özellikle bazı davranışsal yetenekleri ve alışkanlıkları ana okulu düzeyinde kazandığı unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında rekabet kùltürünün gelişmesi açısından en uygun aşamanın anaokulu olduğu söylenebilir. Bu yaştaki çocuklar kendilerini tanımaya ve geliştirmeye isteklidir. En önemlisi bu yaştaki çocuklar, ekonomide ve siyasette adil rekabet ortamından uzak olunmasının negatif etkilerini henüz yaşamadıkları bir aşamada bulunmaktadır. Anaokulundan yoksun olarak eğitimine devam eden öğrencilerin eğitim sürecinin daha sonraki aşamalarında mahrum kaldıkları yetenek ve davranışları kazanma imkanları çok sınırlı kalmaktadır. Bu açıdan anaokulu eğitimi, sosyal ve bireysel faydaları, sosyal ve bireysel maliyetlerinden açık ara fazla olan bir eğitim aşamasıdır. Anaokulu öğretiminin kız ve erkek çocukların birbirini ötekileştirmeden eğitim görmesi, aile içi sorunların şiddet kullanılmadan çözülmesi ve kadının da eşit bir partner olarak toplumsal süreçlere katılımını sağlama yeteneğinin kazanılması açısından da büyük önem kazanmaktadır. Ana okullarının yaygınlaşması, çocukların aileden kaynaklanan bazı önemli ekonomik ve kültürel dezavantajları aşabilmeleri açısından da etkili olmaktadır.

Şüphesiz Türkiye’de zaman içinde belli bir rekabet ortamı ve rekabet kùltürü oluşmuştur. Son yıllarda bu ortamın, yaşanan olağanüstü koşullar bahane edilerek öneli ölçüde zedelendiği bir vakiadır. Ancak Türkiye’nin sahip olduğu beşeri sermaye eğitimde rekabet ortamı ve kùltürü eksikliğinden kaynaklanan zorlukları aşma imkanını hala vermeye devam etmektedir. Bu çerçevede Türkiye’nin özgürlükçü demokrasiye, rekabetçi piyasa ekonomisine ve hukukun üstünlüğü ilkesinin gerektirdiği kapsamlı bir adalet reformuna ve ana okulları düzeyindeki geriliğini gidermeye acilen ihtiyacı vardır.

